

Social datateknisk tillämpning

1. Bakgrund

Den datatekniska tillämpningsutvecklingen under senare år visar tecken på breddning till ännu obearbetade områden. I vissa avseenden kan man konstatera ett närmande till människan ofta intuitiva miljöer, när områden som social service, kultur fritid m.m. berörs.

Utvecklingen kännetecknas av en koncentration på begreppet kommunikation med datatekniska hjälpmedel. Detta innebär att själva databearbetningarna kvantitativt sett får stå tillbaka för datalagring och utspridd dataöverföring.

Det nedanstående avser belysa en familj av överordnade, individorienterade tillämpningar av social karaktär. Diskussionen är hållen i stor korthet.

2. Aktuell tillämpningsmiljö

I ett flertal länder pågår f.n. empiriskt utvecklingsarbete inom det område som kännetecknas av begreppet "the wired city" (på svenska, Elvira). Begreppet står som samlingsnamn för en familj decentraliserade tillämpningar där datatekniska delsystem ingår som fundamentala element. Kännetecknande för dessa tillämpningar är ur teknisk synvinkel bl.a.:

- de förutsätter vid dataöverföring
- de är verksamma i företrädesvis lokala datanät, där strukturproblemen särskilt uppmärksammas
- de kräver förhållandevis måttliga mängder rå datakraft, men ofta tämligen omfattande minnesresurser
- de förutsätter ett stort antal vanligen tekniskt lågambitiösa terminaler
- de förutsätter omfattande programvaruutveckling.

Uranvändarsynpunkt, dvs ur synpunkt av de typer av information som förmedlas, kan följande tjänster och uppgifter omfattas:

- Kommunikation med lokala myndigheter och samhällsliga serviceorgan, rörande allmänna sociala tjänster.
- Reklamfri konsumentinformation
- Kabel-TV och radioprogram samt tjänster därkring.
- Datorstödd undervisning i hem och/eller andra gemensamhetslokaler
- Opinionsbildning och tvåvägs opinionsundersökningar på olika nivåer, politiskt rådgivande.
- Kontinuerlig information om närmiljö (väder, lokala händelser m.m.).
- Kontinuerlig distribution av nyheter, litteratur, film etc, styrd av personliga intresseprofiler.
- Bildtelefon
- Avläsning av el, gas, vatten, värme m.m. i hemmen.
- Larmdistribution rörande brand, inbrott, oväder m.m.
- Personliga tjänster rörande inköp, bokföring, inkomstdeklaration, resealternativ, privata register m.m.

Tillsammans bidrar dessa tjänster till bilden av ett samhälle där många sociala kontakter äger rum under explicit inflytande av de datatekniska hjälpmedlen. Merparten av tjänsterna rör icke-kommersiell social service, för vilken alla medborgare har ett väsentligt intresse.

Flertalet av de ovan nämnda tjänsterna kan realiseras gradvis. Noggrann penetrering av för- och nackdelar, resursåtgång m.m. genomförs f.n. i berörda länder, avsedd som grund för beslut om vilka av tjänsterna som bör realiseras i större skala, på vilken ambitionsnivå och i vilket tidsperspektiv.

3. Verksamhet i Sverige

Ringa utvecklingsarbete pågår inom det nämnda området i Sverige. Emellertid ökar det potentiella intresset tydligt. Med hänsyn till den på någon sikt dominerande betydelsen för flertalet av dessa tillämpningar är det nu motiverat att starta planeringar.

en inför en utveckling på området. I detta sammanhang kan vidare noteras följande.

Verksamheten syftar bl.a. till förbättrad aktivering för medborgarna, stärkt kontakt och kommunikation mellan medborgare inbördes samt mellan myndigheter och medborgare, effektiviserad samhällsservice, förbättrade demokratiska funktioner m.m. Denna målsättning kräver utan tvekan vidare bearbetninga

Det faller sig naturligt att söka ge intressanta delar av den avsedda verksamheten ett industripolitiskt innehåll. Detta innebär att trots begränsade merkostnader bör svensk data-industri - särskilt programvaru- och tjänstesidorna - kunna tilldelas vissa utvecklingsuppdrag inom området. Det blir här dock sannolikt inte fråga om totala system, utan snarare delar därav.

De avsedda tillämpningarna kan otvetydigt på ett genomgripande sätt få betydelse i 1980- och 1990-talens samhälle. Här kan sägas att trots att ingen teknisk utveckling drivs fram av sig själv, finns det anledning anta att en utveckling inom berört område nära nog ovillkorligt kommer att realiseras. Härför är de potentiella fördelarna för många parter helt tydliga.

Situationen är därför snarare den att dagens avgöranden gäller i vilken form den nämnda utvecklingen bör äga rum, än huruvida utvecklingen över huvudtaget blir en realitet. Emellertid är givetvis ambitionsnivå, social, teknisk inriktning m.m. öppna för relativa och betydelsefulla bedömningar.

Många större företag aktiverar sig f.n. inom området ifråga. Man talar om att hålla en beredskap inför framtidens media osv. Det är värdefullt att så sker. Emellertid kan de här avsedda tillämpningarna på ett så genomgripande sätt få betydelse för kommunikation m.m. i morgondagens samhälle, att en allmänt stödd begynnande utveckling nu bör drivas därefter. Det skapas därvid möjlighet till samverkan i ett sådant senare skede när systemen ifråga blivit mogna för tillämpning i större skala.

I detta sammanhang kan följande utsagor av K. Lenk (ref. 5 nedan) noteras:

"It is probably safe to say that if the development of interactive TV is left solely to the forces of the marketplace, the ensuing patterns of use will not reflect the medium's full potential. This potential is only partly described by more services, by greater responsiveness of the distributors of goods, wisdom, entertainment and public services, to the wishes of the consumer. The most outstanding feature of two-way switched broadband cable is its potential for permitting truly interactive communication in forms we can not yet imagine."

Även den rent nationella samhällsutvecklingen kan motivera en aktivitet inom området. Vissa utsagor har gjorts rörande en utveckling åt uppmjukade nationella gränser under inflytande av multinationella datatjänsteföretags omfattande produktutbud. Detta kan komma att beröra önskad kulturell, politisk m.m. egenhet. Även beredskapsfrågor kan här på sikt få betydelse.

4. Aktuell aktivitet

I nedanstående korta referenslista har samlats några utsagor från berörda parter om en tänkbar aktivitet inom området.

Utan att föregripa den vidare diskussionen är det som nämnts rimligt att f.n. begynna en allmän planering inför utvecklingen ifråga. Denna planering kan definieras inom en personell styrgrupp, där breda intressen finns företrädade.

Verksamheten inom denna styrgrupp bör inledningsvis koncentreras kring ett aktivitetsprogram inklusive en bred målformulering med hänsyn till berörda medborgerliga och samhällsliga intressen. Utifrån dessa mål bör medel, inklusive empiriska experiment och därav möjliggjorda evalueringar, konstateras. Självfallet bör dessa aktiviteter ta fasta på tillgängliga erfarenheter från utländsk verksamhet inom området. Det är uppenbart att en flerårig aktivitet förutsätts, för att ut-

vecklingen skall bli målingsfull. Användning av en beräkningsutsträckt över lämplig tidrymd och med hänsyn tagen till resursmässiga minimitrösklar, är fördelaktigt för den planerade utvecklingen.

Det är uppenbart att konsekvenserna av ett genomfört dylikt program kan bli vida. Många samhällsliga instanser kan på sig bli berörda, särskilt som tonvikt bör läggas på kommunikationsteknikens effekter i olika avseenden. Emellertid bör därför verksamhetens ambitionsnivå åtminstone inledningsvis hållas begränsad. Man kan exempelvis tänka sig att för viss tid avgränsa intresset till social samhällslig information med hjälp av lokala frågebesvarande system, kompletterat med vissa experiment med interaktivkabel-TV. (En lågambitiös försöksverksamhet av denna senare art planeras av TRU för hösten 1974 i Kiruna). Inriktningen av den begynnande verksamheten inom området är dock givetvis direkt beroende av den ovan nämnda mer övergripande målsättningen.

5. Några referenser angående utvecklingsarbete rörande socialorienterade datatekniska tillämpningar

1. Dataindustriutredningens betänkande SOU 1974:10. Riktlinjer för statligt stödd datateknisk FoU, bl.a.:

- tillämpningsorienterade system
  - sammansatta processer och systemkomponenter
  - samhällsvetenskaplig och social kontakt
  - regional utveckling, funktionell decentralisering, distribuerad datakraft
  - datanät
- m.m.

2. Statskontorets remissvar av 1974-09-06 på SOU 1974:10 "..... De nuvarande kunskaperna är bristfälliga när det gäller exempelvis datateknikens sysselsättningsmässiga effekter, olika sociala effekter, och effekter på maktfördelningen. Framför allt framstår brister på empiriskt material rörande olika effekter som besvärande..... Enligt statskontorets mening bör därför mot denna bakgrund åtgärder vidtagas för att

få till stånd en bred forskningsinsats rörande datateknikens konsekvenser för olika medborgargrupper, för företagen och för samhället".

3. H. Schein: "Inför en ny mediapolitik", Allmänna Förlaget 1972.

Utformning av en sammanhängande informations- och kommunikationspolitik förordas här, särskilt omfattande experiment med kabel-TV och tjänster som kan följa i dess förlängning.

4. Symposium 1973-11-29 och -30: "Människan i framtidens kommunikationssamhälle", anordnat av Sekretariatet för framtidsstudier, Statsrådsberedningen.

Ett flertal personer, bl.a. Lars Ag, Karl-Erik Wärneryd och Eddi Ploman, förordade här utvidgade försök med kommunikation via bredbandssystem

5. K. Lenk: "Information technology and society", 1973-08-03, OECD, Directorate for scientific affairs, Computer Utilization Group.

Detta intressanta papper talar otvetydligt för utvidgade bredbandsexperiment, under beaktande av bl.a. sociala konsekvenser.

6. Instant World, A report on telecommunications in Canada, Ottawa 1971. En synnerligen värdefull analys av situationen i Kanada (som bl.a. inspirerat Scheins bok (ref. 3)).

7. Expanderande intresse vid informationsbehandlings- och telekommunikationskongresser, samt i den alltmer omfattande litteraturen på detta och nära anknutna områden.